

אירופה מתרחבת מזרחה – האתגר לישראל

עוזי עילם

מבוא

חמש עשרה מדינות האיחוד האירופי חתמו ב-16 באפריל 2003, באתונה, על אמנת ההרחבה של **האיחוד האירופי** (ה-EU) בעשר מדינות. שמונה מתוכן הן מדינות הגוש המזרחי לשעבר – פולין, הונגריה, הרפובליקה הצ'כית, סלובקיה, סלובניה, לטביה, ליטא ואסטוניה. יחד עם קפריסין ומלטה הן תצורפנה, באופן מלא וסופי, לאיחוד האירופי, ב-1 במאי 2004.

נאט"ו החליטה, בוועידה שהתקיימה בפראג בחודש נובמבר 2002, להזמין שבע מדינות מן הגוש המזרחי לשעבר – אסטוניה, בולגריה, ליטא, לטביה, סלובניה, סלובקיה ורומניה להצטרף לאמנה מתוך כוונה לממש הרחבה זו בשנת 2004. זוהי תוספת לשלוש המדינות מן הגוש המזרחי שכבר הצטרפו לאמנה האטלנטית בשנת 1999 – פולין, הונגריה והרפובליקה הצ'כית. בסופו של המהלך הזה ימנה האיחוד האירופי 25 מדינות ואילו נאט"ו תכלול 26 מדינות חברות. 19 מדינות אירופיות תהיינה חברות בשני הארגונים כאחד. התרומה הכלכלית העתידה של הצטרפות מדינות מזרח אירופה, על 74 מיליון אזרחיהן, לאיחוד האירופי, מובנת כמעט מאליה: ככל שרמת החיים במדינות המצטרפות תעלה, יתעצם כוח הקנייה של תושביהן.

האיחוד האירופי המורחב עשוי לתרום לביטחון אירופה, הן באמצעות הכוח הצבאי

המשולב של המדינות החברות בו והן באשר למלחמה בטרור הבינלאומי, בין אם בתוך אירופה ובין אם בהעמדת כוחות משימה אירופיים לפעולות מחוצה לה.

מנגד אפשר להבחין במכשולים שעלולים להתגלות בשל התהליך הממושך של קליטת המצטרפות החדשות: המחיר הכלכלי שיאלצו לשאת חמש עשרה המדינות של האיחוד האירופי לפני הרחבתו וכן הסרבול הפוליטי, שעלול לעכב התהוות ארגון מתואם ויעיל.

על אף הקשיים שנמנו כאן מצביעה ההחלטה על הרחבת האיחוד האירופי, על

התועלת הרבה שתצמח מקבלתה. האיחוד האירופי בן 25 המדינות יהווה כוח פוליטי גלובאלי מעבר לעצמתו הכלכלית. ההרחבה של נאט"ו תתרום לרצף טריטוריאלי ולשלמות קו ההגנה על כל מדינות נאט"ו באירופה ותענה לשאיפה להעצים את הכוח הפוליטי של הארגון.

ניתן להניח כי המצטרפות החדשות חייבות להמשיך ולהשקיע בהעלאת רמת הטכנולוגיה של מערכות הנשק שלהן, בארגון מחדש של מערכות הביטחון שלהן ובהכנתן להשתלבות הרמונית עם צבאות נאט"ו. מאידך, המאמץ להיקלט במסגרת של האיחוד האירופי יחייב סדר עדיפויות המעמיד את ריסון האינפלציה ואת הגברת קצב הצמיחה הכלכלית בראש. סדר יום כזה יכביד על יכולתן של המדינות המצטרפות ממזרח אירופה להפנות משאבים לשדרוג היכולות הטכנולוגיות-צבאיות, כנדרש על ידי נאט"ו. העדר משאבים יצמצם את היכולת של מדינות אלה לתמוך בתעשיות הביטחון שלהן.

האתגר שישראל חייבת להתמודד עמו הוא איחוד אירופי מורחב הכולל 25 מדינות חברות עם נהלים חדשים ותהליכים מורכבים שיחייבו את המדינות המצטרפות להתמקד בעצמן ולהסתגר כלפי העולם שמחוצה להן. מצב זה יחייב את ישראל

טבלה 1 : המדינות המצטרפות ממזרח-אירופה – נתוני-יסוד

המדינה	חברות EU-ב	חברות בנאט"ו	מספר תושבים במיליונים	תל"ג לנפש באלפי \$ 2002	צמיחה ב- % 2002	אינפלציה ב- % 2002	תקציב ההגנה 2003	תקציב ההגנה כ- % מהתל"ג	תקציב מו"פ במיליוני \$ 2002	רכש במיליוני \$ 2002
פולין	2004	1999	38.6	9.500	1.3	1.9	3,900	1.9	88	713
הונגריה	2004	1999	10.2	13.300	3.2	5.3	1,400	1.7	12	255
צ'כיה	2004	1999	10.3	15.300	1.5	0.6	1,900	2.0	26	224
רומניה	לא	2004	23.0	7.400	4.5	22.5	1,400	2.4	3.8	233
סלובניה	2004	2004	2.0	18.000	3.0	7.4	387	1.2	0.2	69
סלובקיה	2004	2004	5.4	12.200	4.0	3.3	624	2.0		45
בולגריה	לא	2004	8.0	6.600	4.8	6.0	527	2.5	2.4	43
לטוניה	2004	2004	2.4	8.300	4.5	2.0	198	1.3		
ליטא	2004	2004	3.5	8.400	6.7	0.8	359	2.0		
אסטוניה	2004	2004	1.4	10.900	4.4	3.7	158	1.6		

על פי: IISS, The military balance 2002-2003, 2003-2004; CIA, The World Fact book 2003

לאמץ דרכי-פעולה שונות מאלה שנקטו בעבר על מנת לפתח ולשמר קשרי ביטחון וקשרים תעשייתיים עם מדינות אלה.

המטרה המרכזית של המאמר היא לבחון האם וכיצד יכולה ישראל לסייע למדינות המצטרפות לנאט"ו ולאיחוד האירופי, בחתירתן להגיע למעמד טכנולוגי-תעשייתי גבוה יותר. סיוע כזה, אם יצלח, ימנף את ישראל למעמד של שותפה רצויה באיחוד האירופי המורחב.

במאמר זה אציג את זווית הראיה של ישראל באשר להצטרפותן של מדינות מזרח אירופה למסגרות של האיחוד האירופי ושל נאט"ו. **תחילה** אשרטט בקצרה את פרופיל המדינות המצטרפות. **בהמשך**, אסקור ואמפה את תעשיות הביטחון במדינות אלה ו**בסיום** אצביע על כיווני פעולה אפשריים לישראל תוך התמקדות בתחומים הביטחוניים והטכנולוגיים-תעשייתיים.

המדינות המצטרפות

עשר מדינות עומדות לבחינה בהמשך המאמר, שמונה מתוכן התקבלו גם למסגרת נאט"ו¹ וגם לאיחוד האירופי בעוד אשר שתי מדינות, רומניה ובולגריה, עדיין ממתינות להבשלת התנאים להצטרפות לאיחוד האירופי.³

לכל אחת מהמדינות המצטרפות ממזרח אירופה יש מאפיינים ייחודיים. אולם לכולן משותף הצורך להתחזק כלכלית, להתקדם בתחומים הטכנולוגיים, ולהיות מתואמות עם המערכת הצבאית-טכנולוגית של מדינות מערב אירופה. המדינות המזרח-אירופיות מקוות כי הישגים בתחומים אלו יביאו אותן ליכולת השתלבות טובה יותר גם באיחוד האירופי וגם בנאט"ו.

הראשונה. בולגריה, בעיקר בשל מצבה הכלכלי, טרם הוכרה כראויה לכניסה לאיחוד האירופי.

הקבוצה השלישית – אסטוניה, ליטא ולטביה – המדינות הבלטיות, הייתה במשך שנים רבות חלק אינטגרלי של ברית המועצות. עברן המשותף מציב אותן בקו התחלה נחות מבחינה ביטחונית ותעשייתית מכל שאר המדינות. גודל האוכלוסייה במדינות אלו ובעקבותיו היקף הצבאות וסך-כל תקציבי הביטחון יאלצו אותן להיות סמוכות על שולחן של המדינות הגדולות באיחוד האירופי.

בטבלה 1 ניתן לראות את הבסיס הדמוגרפי, הכלכלי והצבאי-ביטחוני אשר ממנו יכולה לצמוח תעשיית-ביטחון ותעשייה מתקדמת במדינות המצטרפות

המדינות המוצגות בטבלה 1 שלהלן, מתחלקות לשלוש קבוצות משנה: ארבע המדינות הנמצאות בראש הטבלה – פולין, הונגריה, הרפובליקה הצ'כית ורומניה – מצטיינות בגודלן, בכוחן הצבאי והכלכלי ובשיעור התקדמותן בתחום הביטחוני-תעשייתי. רומניה, אף שלא נמצאה ראויה להצטרף לאיחוד האירופי, הנה בעלת תשתית תעשייתית-ביטחונית רחבה ויש לה הישגים לא מבוטלים ביצוא ביטחוני, לרבות קשרים ושיתוף פעולה משמעותי עם ישראל. הקבוצה השנייה – סלובניה, סלובקיה ובולגריה – מאופיינת בהיעדר תשתית תעשייתית-ביטחונית נרחבת. גם היקף הצבאות, תקציבי ההגנה והאפשרות "ליישר קו" עם נאט"ו ועם האיחוד האירופי, מעמיד אותן במקום נמוך יותר מן הקבוצה

תעשיות הביטחון במדינות המצטרפות

מצבן של תעשיות הביטחון במדינות מזרח אירופה שונה ממדינה למדינה. בקצה האחד נמצאות התעשיות המתקדמות והשפתיניות של פולין והרפובליקה הצ'כית ובקצה השני המדינות הבלטיות, שבהן אין תעשיית ביטחון משמעותית.

היכולת הנרחבת שהייתה לפולין בייצור מערכות נשק, בהשוואה ליתר המדינות ממזרח אירופה, הנה עובדה ידועה. בעידן של ברית וורשה הייתה התעשייה הביטחונית של פולין במקום השלישי, אחרי זו של ברית המועצות וצ'כוסלובקיה. על מנת לשדרג את הצבא הפולני והן את היכולת התעשייתית, ולהגיע לרמה טכנולוגית הקיימת במדינות התעשייתיות המובילות באירופה, תצטרך פולין לבצע תפנית בדרכי החשיבה לגבי סדר העדיפויות הלאומי המנחה אותה. פולין גם מצפה ליהנות מתקציבי-עידוד מיוחדים (Structural Funds, Cohesion Funds) של האיחוד האירופי ולהיכנס לפרויקטים דו-לאומיים או רב-לאומיים עם מדינות חברות באיחוד האירופי.⁴

הרפובליקה הצ'כית, שהנה מן המתקדמות שבמצטרפות – מבחינה תעשייתית וכלכלית – הגדירה כבר בשנת 1999 את תעשיית הביטחון שלה כנכס אסטרטגי. הגורמים המשפיעים, לפיכך, על קבלת ההחלטות בתחומי התעשיות הביטחוניות הם לא רק כלכליים אלא גם פוליטיים, אסטרטגיים וביטחוניים. הממשלה הצ'כית גם מכירה בחובתה של המדינה להשתתף במימון המחקר והפיתוח של יכולת טכנולוגית ביטחונית מתקדמת. כל הפעילויות האלו קיבלו עידוד והמרצה

מאז שהצטרפה צ'כיה לנאט"ו בחודש מארס 1999. זו גם דרך נכונה על מנת להימצא במעמד מתקדם, מבחינה טכנולוגית, בין החברות הוותיקות של נאט"ו.

עבור רומניה מסמנת שנת 2003 מאמץ מואץ של הפרטת תעשיות הביטחון.⁵ זהו גם תהליך אשר פותח את הדלת לשותפויות בינלאומיות עם התעשייה הרומנית: בנוסף לשותפות ותיקות מן המערב כמו Thales, Marconi החברות הכלל-אירופיות וכן חברת Lockheed Martin האמריקאית, מקיימים הרומנים מגעים עם התעשייה האווירית הישראלית, עם חברת בואינג, עם Bombardier Canada ועם חברת BAE Systems. בהעדר יכולת לתקצב תוכנית התעצמות לאומית לפני שנת 2004-2005, נתפשים שיתופי-פעולה אלו כצורך חיוני ממדרגה ראשונה על מנת לשמר את התעשיות הביטחוניות הרומניות כאשר הפנים הם ליצוא ביטחוני.

השותפות של ישראל עם התעשייה של שלוש המדינות האלה, שהן מדינות תעשייתיות מפותחות עם מסורת ותשתית אנושית מיומנת, תישא אופי של שותפות בין שווים. הונגריה אינה נכללת בקבוצה זאת בשל מדיניותה, המסתייגת משיתופי פעולה של תעשיות הביטחון שלה עם תעשיות מקבילות בעולם.

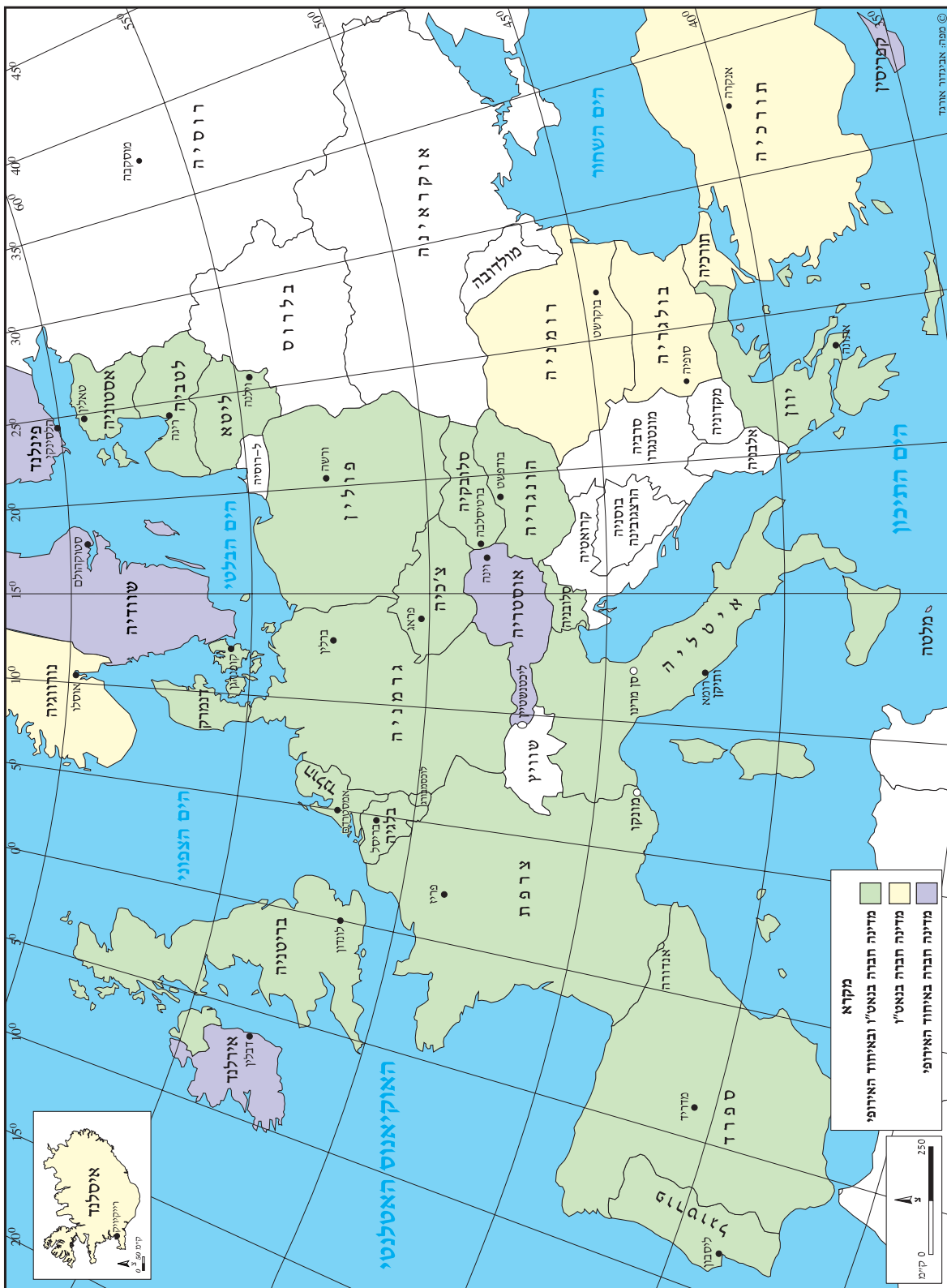
הרפובליקה הסלובנית בת 2 מליון התושבים נמנית עם המדינות היותר מתקדמות מבחינה כלכלית, אך תעשיית הביטחון הסלובנית, שהייתה חלק מן התעשייה היוגוסלבית, נסוגה באופן משמעותי עם יציאתה של סלובניה לעצמאות. שיתוף פעולה עתידי אפשרי עם התעשיות הישראליות ייפתח, אפוא, מנקודת התחלה נמוכה יותר.

בסלובקיה נעשה, בעידן של ברית וורשה, החלק הארי של הייצור הביטחוני של צ'כוסלובקיה. בעיקר היה מדובר בפלטפורמות גדולות כמו טנקי-מערכה, רכב קרבי משוריין וטילים נגד טנקים. 40000 מתוך 73000 העובדים שהיו בתעשיית הביטחון הצ'כוסלובקית הם סלובקים.⁶ זוהי תשתית אנושית חשובה אשר יכולה לשמש מנוף לקידום התעשייה הסלובקית. גם כאן נקודת ההתחלה של שיתוף פעולה תעשייתי-ביטחוני עם ישראל שונה מאלה שהוזכרו לעיל.

מצבה הכלכלי של בולגריה, המעכב את הצטרפותה לאיחוד האירופי, למועד אשר טרם נקבע, תקציב ההגנה שאינו רב והפיגור בכל הנוגע לטכנולוגיה, ירתיע את ישראל מלהשקיע מאמצים ביצירת שיתופי-פעולה איתה. מאידך דווקא מצב התחלתי כזה עשוי להמריץ את בולגריה לחתור לסיוע ישראלי ולהביע את הכרת התודה על כך בשנים הבאות לכשתתייצב ותגיע למעמד של חברה מלאה באיחוד האירופי ובנאט"ו. לעומת זאת הרמה וההיקף המצומצם של התעשייה הביטחונית בארצות הבלטיות אינו מצדיק מאמץ ישראלי לכוון שיתוף פעולה.

יש לישראל, ולתעשיות הביטחון שלה, ניסיון מצטבר של קשרים עם המדינות המזרח-אירופיות. הניסיון כולל ייצוא ביטחוני ישראלי ישיר לחלק מן המדינות וכן שיתופי-פעולה בין התעשיות. לתעשיית הביטחון הישראלית, ובכלל זה לתעשייה האווירית, לאלביט-אל-אופ, לרפא"ל ולתעשייה הצבאית יש ניסיון רב בשדרוג מערכות נשק סובייטיות בתחומי האוויר והיבשה לרמת הטכנולוגיה המערבית. זהו תחום פעולה שהניב יצוא משותף של המערכות המשופרות למדינות שלישיות ובו

המדינות החברות בנאט"ו ובאיחוד האירופי*

* כולל את המדינות שיצטרפו במהלך שנת 2004 לנאט"ו ולאיחוד האירופי.

טמון פוטנציאל לפעילות תעשייתית משותפת בעתיד.

המשמעויות לישראל

אירופה רחבה, המונה 25 מדינות במסגרת האיחוד האירופי, היא עובדה קיימת. על אף שהחבירה לארגון המורחב היא אתגר לא פשוט, לישראל חשוב להגיע לקשרים אשר יאפשרו הכרות והבנה ישראלית-אירופית ברמה יותר טובה משהייתה בעבר. חשוב לבחון תחומים, בהם ניתן לבנות קשרים טכנולוגיים ותעשייתיים-ביטחוניים עם המדינות שהצטרפו זה מקרוב לאיחוד האירופי ולמצוא דרכי-פעולה שיניבו מערכות יחסים והסכמים, עבור ישראל והתעשיות שבה. נראה כי הדרך הרצויה תהיה לחתור לביסוס הקשרים הבילטרליים עם המדינות המצטרפות.

שיתוף-פעולה תעשייתי-ביטחוני הוא מרכיב בודק ליצירת הקשרים בין ישראל למדינות המצטרפות. היכולת הטכנולוגית המתקדמת בישראל והניסיון הרב שנצבר הם נכס חשוב שראוי לנצל. גם במסגרת הקודמת של האיחוד האירופי עם 15 חברות, אשר להן טכנולוגיה ותעשייה מתקדמת, שימשה היכולת הטכנולוגית הישראלית בסיס מוצק לדיאלוג ולשיתוף פעולה. הנכונות להגיע לשותפות של התעשיות, ואף לסמן את היצוא הביטחוני המשותף כדרך מועדפת, כבר הוכיחה את עצמה. לישראל ולתעשיות הביטחון שלה יש ניסיון מצטבר של קשרים עם המדינות המזרח-אירופיות. הניסיון כולל יצוא ביטחוני ישראלי ישיר לחלק מן המדינות, שיתופי-פעולה בין תעשיות ואף יצוא המוצרים של שיתוף הפעולה למדינות שלישיות.

הצטרפות מדינות מזרח אירופה לאיחוד

האירופי יצרה מצב חדש שבו מדיניות החוץ של האיחוד האירופי משפיעה באופן ישיר על המדיניות של כל אחת מן המדינות באשר לסוגיות שונות וגם זו של שתוף פעולה עם ישראל. התחייבויות המדינות המצטרפות ליחסי-גומלין כלכליים עם המדינות האחרות באיחוד, עלולה להשפיע באופן שלילי על רמת היחסים עם ישראל ועל אופיים.

כלי נוסף, אשר בו יש לישראל ניסיון מצטבר, הוא "תכנית המסגרת לטכנולוגיה ופיתוח של האיחוד האירופי". כאן שדה הפעולה הוא של התעשיות וגופי-המחקר של ישראל ושל המדינות באיחוד האירופי. בצומת מיוחדת זאת של ההתרחשות באירופה, יש לשקול גיבוש מדיניות ודרכי פעולה של מדינת ישראל בעזרת משרדי הביטחון, המסחר והתעשייה משרד האוצר ומשרד החוץ שיפעלו במתואם בעזרת מערך הנציגויות באירופה.

התחומים בהם ניתן ליצור שיתופי-פעולה וסיוע הם:

■ פיתוח, השבחה וייצור של מערכות נשק מתקדמות.

■ פיתוח וייצור מוצרים אזרחיים המתבססים על טכנולוגיה מתקדמת, בין אם במסגרות הממוסדות למחקר ופיתוח של האיחוד האירופי או באופן בילטרלי ונפרד.

■ מחקר משותף של מוסדות מחקר וגופים אקדמיים עם דגש על מחקרים יישומיים התורמים ליכולת טכנולוגית בלוח זמנים לא ארוך במיוחד.

■ שיתוף פעולה במחקר טכנולוגי, בפיתוח ובייצור של אמצעים ובגיבוש דוקטרינות ושיטות למלחמה בטרור על צורותיה ותחומיה השונים.

הנתונים הכלכליים, הטכנולוגיים והתעשייתיים-ביטחוניים של ארצות מזרח אירופה המצטרפות לנאט"ו ולאיחוד האירופי מצביעים על מספר נקודות אופייניות:

■ תהליך המודרניזציה הטכנולוגית חייב לכלול רכש מערכות נשק מתקדמות, בתחום זה רואות מדינות מזרח אירופה חלון הזדמנויות עבור התעשייה הביטחונית שלהן. לפיכך על ישראל לעשות כל מאמץ כדי להיכנס למעגל הספקים של מערכות נשק מתקדמות לצבאות המתחדשים. טכנולוגיות צבאיות מתקדמות מהוות מרכיב חשוב בבניית היכולת התעשייתית והאפשרות להשתלב במערך התעשייתי של האיחוד האירופי. סיוע ישראלי לבניית יכולות אלו יכול להביא לשיתוף פעולה גם בייצוא מערכות נשק למדינות שלישיות.

■ ישראל יכולה לסיוע בבניית יכולות בתחום הטכנולוגיות הדו-שימושיות. העברת ידע, אשר נרכש בישראל במסגרת הטכנולוגית הצבאית, לכיוון של הטכנולוגיות האזרחיות יכול להניב שיתוף-פעולה בין גופי-מחקר ותעשיות בתוכניות-המסגרת לטכנולוגיה של האיחוד האירופי.

■ מדינות מזרח-אירופיות, אשר נעות בשני מסלולי ההצטרפות – לאיחוד האירופי ולנאט"ו – נוטות שלא להיכנס לשותפויות "חיצוניות". המפתח לכניסתה של ישראל נמצא בתחומים בהם יהיו פערים טכנולוגיים, בין המדינות המצטרפות לבין החברות הותיקות, ובהם יכולה ישראל להפגין אפשרות לתרום תרומה ייחודית למצטרפות החדשות. ישראל יכולה להישען על הניסיון התעשייתי-ביטחוני שלה ועל ההישגים שנצברו עד כה, בשיתופי-הפעולה במסגרות המחקר והפיתוח של האיחוד

טבלה 2: הערכת כדאיות שיתוף הפעולה בין ישראל והמדינות המצטרפות על פי תחומי שיתוף הפעולה

המדינה	■ שת"פ בין תעשיות הביטחון ■ ייצוא ביטחוני	שת"פ בנושאי הגנה בפני טרור	שיתוף בטכנולוגיות דו-שימושיות ואזרחיות	שת"פ של מוסדות מחקר ותעשיות ב"הסכם-המסגרת"	שת"פ במחקרים במדעי החיים, ביו-טכנולוגיה ורפואה
פולין	מומלץ מאד	מומלץ	רצוי	רצוי	אפשרי
הונגריה	בספק	רצוי	בספק	רצוי	אפשרי
הרפובליקה הצ'כית	מומלץ מאד	מומלץ	מומלץ	מומלץ	רצוי
רומניה	מומלץ מאד	רצוי	אפשרי	בספק	אפשרי
סלובניה	אפשרי	אפשרי	אפשרי	מומלץ	אפשרי
סלובקיה	רצוי	אפשרי	אפשרי	מומלץ	אפשרי
בולגריה	בספק	אפשרי	אפשרי	בספק	בספק
המדינות הבלטיות	בספק	מומלץ	אפשרי	מומלץ	אפשרי

דירוג חמש רמות הכדאיות מהנמוכה לגבוהה: "בספק", "אפשרי", "רצוי", "מומלץ", "מומלץ מאד".

ליצירת היכרויות אישיות ולפיתוח מערכות יחסים פורמליות ולא פורמליות אך חשובות. כמו כן אין להקל ראש במדיניות החוץ והביטחון של האיחוד האירופי שעלולה להעמיד את ישראל במעמד נחות מבחינת שיתופי-פעולה תעשייתיים על אף היתרונות הטכנולוגיים והכלכליים שהיא יכולה להציע וזאת בגין הסכסוך המתמשך בין ישראל לפלסטינים.

קיים שילוב בין תהליכי החבירה באיחוד האירופי לבין אלו של ההצטרפות לנאט"ו. ברור, כמו כן, כי לכל מדינה מן המצטרפות יש סדר יום שונה מאשר לרעותה. המדינות בקבוצה הכוללת את פולניה, הונגריה, הרפובליקה הצ'כית ורומניה, מנסות לנהל מדיניות עצמאית מתוך כוונה לזכות בהקדם במקום נכבד הדומה לזה של המדינות התעשייתיות, המובילות באיחוד האירופי.

הביטחוניות שלה – במאמצי הסיוע למדינות המצטרפות, להשיג את מטרותיהן תוך שהיא זוכה להכרה ודריסת רגל במערך האירופי החדש.

ישראל עלולה להיתקל במכשולים בדרכה לבסס שיתוף פעולה כלכלי-תעשייתי עם המצטרפות החדשות. המחויבות של המצטרפות החדשות למסגרות המורחבות – האיחוד האירופי ונאט"ו – תביא לנקיטת מדיניות, המעדיפה את שיתופי-הפעולה הנעשים בין המדינות החברות בארגונים הללו. מדיניותם של שני הארגונים האלה כלפי המצטרפות החדשות עשויה להיות "חיבוק דוב", עם פיתויים מחד ואיסורים מאידך, שיקשה מאוד על פיתוח והרחבת קשרים עם ישראל. שני הארגונים הקולטים יספקו מספר רב של פורומים משותפים ואפשרויות טבעיות וזמינות

האירופי, על מנת לשכנע את המצטרפות החדשות בפוטנציאל הטמון בשיתוף פעולה זה.

■ המדינות המזרח אירופיות, ובמיוחד רומניה ובולגריה, אשר טרם התקבלו לאיחוד האירופי, שואפות להגיע במהרה לחוסן כלכלי ולרמה טכנולוגית אשר יאפשרו את הצטרפותן. שלוב מתאים, "תפור" עבור כל מדינה בנפרד, של התחומים שתוארו לעיל כמתאימים לשיתוף-פעולה יסייע לישראל להיכנס למערכות יחסים נכונות עם מדינות אלו.

■ כל המדינות במזרח אירופה מאמינות בחשיבות המדע והטכנולוגיה לקידומן ולרווחת תושביהן. ישראל צריכה לזום שותפויות בנושאים מדעיים-טכנולוגיים, במדעי-החיים, במדעי החומרים ובמדעי-הרפואה. אלו אמנם תחומים תשתיתיים ארוכי-טווח אך יש להם חשיבות בפני עצמם ויש בקו פעולה זה גם תמיכה במכלול הקשרים בין ישראל למדינות אלו.

■ המלחמה בטרור, ובעיקר בתחומים של מערכות הגנה, עשויה לשמש בסיס לשיתוף פעולה עם ישראל, שלה ניסיון רב בפיתוח מערכות בקרה על הגבולות באמצעות טכנולוגיית מחשבים. זהו גם תחום אשר מרבית הארצות באיחוד האירופי טרם נכנסו אליו, עובדה אשר יכולה לתת יתרון יחסי למדינות מזרח אירופה אם אכן תאמצנה דרך פעולה משמעותית בכיוון זה.

סיכום

במרצת שנת 2004 יעמדו למבחן מכריע ומשמעותי התהליכים הקשורים בבנייתה של אירופה המאוחדת. במסגרת התהליכים אלה תיבחן גם יכולתה של ישראל, כמדינה חיצונית, להשתלב – באמצעות התעשייה

איתרנו חמישה תחומים שיכולים להביא לשיתוף פעולה בין ישראל לבין מדינות מזרח אירופה. א. שיתוף הפעולה בין תעשיות הביטחון, שיהיה ישים בעיקר עם המדינות להן תעשייה גדולה ותשתית מתאימה. הכיוון יהיה שדרוג מערכות הנשק הישנות ופריצת דרכים לייצוא ביטחוני משותף לארצות שלישיות. ב. שיתוף פעולה בטכנולוגיות דו-שימושיות, שהוא מנגנון הקשור ביכולות הטכניות-תעשייתיות אך הנו ישים גם עבור המדינות שטרם התקדמו על מנת לסייע, בדרך שאינה סובלת מרגישויות ביטחוניות, להתקדם ברמה הטכנולוגית. ג. שיתוף-פעולה מחקרי ותעשייתי בהסכמי-המסגרת לטכנולוגיה של האיחוד האירופי ד. השיתוף בתחומי המחקר שיחייב מאמצים ארוכי-טווח. הפעילות במסלולים אלו ישימה לכל המדינות המצטרפות. ה. שיתוף הפעולה בהגנה מפני הטרור שישען על ניסיונה ויכולתה של ישראל לסייע בפתרונות נקודתיים למדינות המצטרפות.

מדיניות שתכליתה לעודד השתלבות מהירה של המצטרפות לרבות מסגרות כלכליות מדיניות וצבאיות עלולה להציב מכשולים בהתקדמותה של ישראל בכל אחת מן הדרכים שתוארו. יש, עם זאת, פערי-ידע וצרכים של המדינות המצטרפות אשר מאפשרים יצירת שיתופי-פעולה עם ישראל בכל אחד מחמשת המנגנונים. המצב הדינמי בו מתהווה ישות אירופית

רחבה, במסגרת נאט"ו והאיחוד האירופי, הוא חלון הזדמנות ייחודי. מדינת ישראל חייבת לעשות מאמץ מיוחד בעזרת היתרון הטכנולוגי שלה כדי לבסס לעצמה מעמד באירופה המורחבת.

הערות

1. כוח התגובה המהירה של האיחוד האירופי, עליו הוחלט בוועידת הלסינקי של האיחוד בעקבות לקחי מלחמת קוסובו, נועד בעיקר להתערב בסכסוכים על אדמת אירופה ולשמור על השלום.

התחייבויות המדינות המצטרפות ליחסי-גומלין כלכליים עם המדינות האחרות באיחוד עלולה להשפיע באופן שלילי על רמת היחסים שלהן עם ישראל

2. כוח זה ימנה 60000 חיילים. הכוח הוכרז כמבצעי בחודש מאי 2003 אף שלא הושלמה בנייתו. הצטרפות לנאט"ו מחייבת עמידה בתנאים הבאים: (1) יישוב סכסוכים בינלאומיים או אתניים-פנימיים בדרכי שלום, מחויבות לשלטון החוק ולשמירה על זכויות האדם ושליטה של משטר דמוקרטי על הצבא. (2) יכולת המדינה

לתרום להגנה הקולקטיבית של נאט"ו ולמשימות החדשות של הארגון. במסגרת זו מתחייבת שותפות מלאה במסגרת של "שותפים לשלום" (PfP) עליה הוחלט בפסגת נאט"ו בבריסל בשנת 1994. (3) שריון המשאבים הדרושים לביטחון כדי לעמוד בהתחייבויות לארגון. (4) לקבוע תקנות המבטיחות שמירה על מידע סודי. (5) לוודא כי ההסדרים וההסכמים המשפטיים המתחייבים משיתוף הפעולה במסגרת נאט"ו יעלו בקנה אחד עם חוקי המדינה.

3. התנאים להצטרפות לאיחוד האירופי, מעבר להיות המדינה בעלת "זהות אירופית", נקראים "הקריטריונים של קופנהגן" ונקבעו בפסגת האיחוד שהתקיימה בשנת 1993 בקופנהגן: (1) יציבות שלטונית המבטיחה דמוקרטיה, שלטון החוק, שמירה על זכויות האדם והגנה על מיעוטים. זהו תנאי ראשוני שבלעדיו לא נכנסים כלל למשא ומתן על ההצטרפות. (2) קיומה של כלכלת-שוק ויכולת להתמודד עם לחץ תחרותי ועם כוחות השוק במסגרת האיחוד האירופי. (3) הנכונות לקבל את ההתחייבויות שהחברות בארגון מכתובה לרבות אמוץ היעד של אחדות פוליטית, כלכלית ומוניטרית.

4. Polish research system – evolution towards better efficiency, Prof. Michal Kleiber (Minister of Science) October 2002, www.kbn.gov.pl/en/research.html.

5. בראיון עם מנכ"ל משרד התעשייה והמשאבים, הגנרל Decebl Iliina, שפורסם ב-3 במארס 2003, ב-Bucharest Ziua, הוזכרו 12 חברות ממשלתיות אשר כבר נמצאות בתהליכי הפרטה ובהן חברות אוויוניקה, מספנות ומפעלים לעיבוד מכני.

6. מאז תחילת שנות ה-50 ועד לשנת 1989 ייצרו הסלובקים 20,607 טנקי מערכה סובייטיים, 21,446 כלי רק"ם, וכן 1737 מערכות ארטילריה.

JCSS Memoranda 1998–

- No. 69, January 2004, Daniel Sobelman, *New Rules of the Game: Israel and Hizbollah after the Withdrawal from Lebanon*.
- No. 68, November 2003, Ram Erez, ed. *Civil-Military Relations in Israel: Influences and Restraints* [Hebrew].
- No. 67, October 2003, Asher Arian, *Israeli Public Opinion on National Security 2003*.
- No. 66, October 2003, Shlomo Gazit, *Between Warning and Surprise: On Shaping National Intelligence Assessment in Israel* [Hebrew].
- No. 65, June 2003, Daniel Sobelman, *New Rules of the Game: Israel and Hizbollah after the Withdrawal from Lebanon* [Hebrew].
- No. 64, May 2003, Shmuel L. Gordon, *Dimensions of Quality: A New Approach to Net Assessment of Airpower*.
- No. 63, January 2003, Hirsh Goodman and Jonathan Cummings, eds. *The Battle of Jenin: A Case Study in Israel's Communications Strategy*.
- No. 62, October 2002, Imri Tov, ed. *Defense and Israel's National Economy: Exploring Issues in Security Production* [Hebrew].
- No. 61, July 2002, Asher Arian, *Israeli Public Opinion on National Security 2002*.
- No. 60, August 2001, Asher Arian, *Israeli Public Opinion on National Security 2001*.
- No. 59, June 2001, Emily Landau, *Egypt and Israel in ACRS: Bilateral Concerns in a Regional Arms Control Process*.
- No. 58, April 2001, David Klein, *Home-Front Defense: An Examination of the National Cost* [Hebrew].
- No. 57, September 2000, Paul Rivlin, *World Oil and Energy Trends: Strategic Implications for the Middle East*.
- No. 56, July 2000, Asher Arian, *Israeli Public Opinion on National Security 2000*.
- No. 55, March 2000, P. R. Kumaraswami, *Beyond the Veil: Israel-Pakistan Relations*.
- No. 54, November 1999, Shmuel Even, *Trends in Defense Expenditures in the Middle East* [Hebrew].
- No. 53, August 1999, Asher Arian, *Israeli Public Opinion on National Security 1999*.
- No. 52, August 1998, Abraham Ben-Zvi, *Partnership under Stress: The American Jewish Community and Israel*.
- No. 51, July 1998, Aharon Levran, *Iraq's Strategic Arena* [Hebrew].
- No. 50, June 1998, Shmuel Even, *Trends in the World Oil Market: Strategic Implications for Israel* [Hebrew].
- No. 49, July 1998, Asher Arian, *Israeli Public Opinion on National Security 1998*.

עדכן אסטרטגי יוצא לאור על-ידי מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, אוניברסיטת תל אביב, רמת אביב, תל אביב 69978.

עדכן אסטרטגי מתפרסם בעברית ובאנגלית ותוכנו המלא מוצג באתר האינטרנט של המרכז.

כתובת האתר: <http://www.tau.ac.il/jcss/>